

คนแคะ:หลักฐานศิลปกรรมทวารวดีที่ราชบุรี

ประติมากรรมคนแคะศิลปะทวารวดี พบที่เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี

“คนแคระ” ในความเข้าใจของคนทั่วไป หมายถึง คนที่มีรูปร่างไม่สมส่วน ลักษณะอ้วน ตัวเตี้ย และแคระแกร็น แต่ทราบกันหรือไม่ว่าลักษณะของคนแคระ ถูกนำมาสร้างเป็นประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรมในศิลปะทวารวดี มีคติความเชื่อ เกี่ยวกับการเป็นผู้แบก ผู้ดูแล ปกป้องหรือค้ำจุน และเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์

คนแคระ ประติมากรรมในศิลปะทวารวดีมักทำด้วยปูนปั้นหรือดินเผา นอกจากจะมีลักษณะอ้วนเตี้ย พุงพลุ้ย ตามลักษณะจริงแล้ว ประติมากรรมรูปคนแคระส่วนใหญ่ยังมีใบหน้ากลม คิ้วต่อกันเป็นรูปปีกกา ตาเหลือบต่ำ จมูกโด่งใหญ่ ยิ้มเล็กน้อย บางรูปยิ้มกว้างเห็นไรฟัน สวมต่างหูขนาดใหญ่รูปยารีหรือดอกไม้กลม หน้าตา ทรงผม เครื่องประดับฯ มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น คีรีชะ ส่วนบนตัดเรียบ ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดจากการถูกนำไปประดับอยู่ในช่องสี่เหลี่ยม นั่งแยกขาชั้นเข้า เอามือวางบนหัวเข้า ใช้ป่าและท่อนแขนรองรับฐานสถาปัตยกรรม ด้วยลักษณะท่าทางในการใช้แขนและบารองรับฐานสถาปัตยกรรม(วิหาร,เจดีย์) นั่งชั้นเข้าในท่าแบก จึงเรียกว่า “คนแคระแบก”

ที่เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี มีการพบประติมากรรมคนแคระประดับอยู่ในส่วนช่องสี่เหลี่ยมของฐานโบราณสถาน หมายเลข ๔๔ ในลักษณะอยู่เต็มทุกช่องสลักรูปประติมากรรมรูปสิ่งที่อยู่ในท่าของการแบก โดยนำมือสองข้างมาไว้บนหัวเข้า การนำประติมากรรมคนแคระมาอยู่เต็มพื้นที่ช่องของส่วนฐานอาคารนั้น แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อเรื่องคนแคระเป็นผู้แบก ปกป้อง ดูแลศาสนสถานอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับฐานอาคารโบราณสถานเขาค้างใน เมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นประติมากรรมคนแคระในรูปแบบของคณะ (Gana) หมายถึงประติมากรรมคนแคระหลายๆตนมารวมกลุ่มกัน ลักษณะของการรวมกลุ่มกันนี้ ในศิลปะอินเดียจะมีทั้งรวมกลุ่มกันเล่นดนตรี และเต้นรำ แต่ประติมากรรมคนแคระที่พบในศิลปะทวารวดีในประเทศไทยส่วนใหญ่จะพบการรวมกลุ่มกันแบกอาคาร

ประติมากรรมคนแคระที่เมืองโบราณคูบัว พบทั้งประติมากรรมดินเผาและปูนปั้น ลักษณะโดยทั่วไป เหมือนกับคนแคระที่พบที่เมืองทวารวดีอื่นๆ ตำแหน่งของการประดับประติมากรรมคนแคระส่วนใหญ่พบปรากฏอยู่ใน องค์ประกอบสถาปัตยกรรม ฐานอาคารหรือส่วนล่างที่รองรับสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ จึงทำเป็นคนแคระนั่งแยกขา ชันเข้า ทำหน้าที่เป็นผู้แบกหรือผู้ค้ำจุนเนื่องจากพบในส่วนของฐานอาคารโบราณสถาน ซึ่งเหมือนกับศิลปะอินเดียนที่นิยมนำ ประติมากรรมคนแคระไว้ที่ฐานของเทวาลัยหรือศาสนสถาน

ประติมากรรมคนแคระซึ่งพบที่เมืองโบราณคูบัวจังหวัดราชบุรี จะมีลักษณะที่เหมือนกันคือ อ้วนเตี้ย พุง พลุ่ย คิ้วตอกันเป็นปีกกา ตาเหลือบต่า จมูกโด่งใหญ่ ปากแหวะ ใบหน้าแสดงอาการยิ้ม สวมเครื่องประดับคือต่างหู แขนและขาสั้น นั่งแยกขาชันเข้า สวมผ้าถุงใต้สะดือ แต่จะมีรายละเอียดของหน้าตา ทรงผม สะดือ นิ้วมือ ออก เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับฯ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ต่างหูเป็นวงรี วงกลม ลายดอกไม้ สะดือ เป็นรูป สามเหลี่ยม วงกลม เป็นต้น ซึ่งน่าจะเกิดจากการสร้างสรรค์งานหรือการใส่อารมณ์ของช่างท้องถิ่นเข้าไปนั่นเอง

ตัวอย่างประติมากรรมรูปคนแคะศิลปะทวารวดีที่พบตามโบราณสถานต่าง ๆ

คนแคะที่พบที่โบราณสถานทุ่งเศรษฐี จังหวัดเพชรบุรี

มีลักษณะอ้วน ท้องใหญ่ ใบหน้ากลม ตามองต่ำ คิ้วตอกันเป็นรูปปีกกา จมูกใหญ่ ปากหนา สวมต่างหูรูปดอกไม้กลมหรือรี นั่งแยกขาชั้นเข้า เอามือทั้งสองข้างวางบนเข่า แล้วเอาท่อนแขนและบ่ารองรับฐานเจดีย์

คนแคะที่แหล่งโบราณคดีโคกไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์

มีลักษณะอ้วน พุงพลุ้ย ตามองตรง จมูกหักหายไป เมื่อเทียบกับคนแคะที่พบที่อื่น ๆ จะมีขนาดสูงเพรียวกว่า และระหว่างแขนกับลำตัวสลักเป็นช่องว่างทำให้ประติมากรรมดูโปร่ง

ลักษณะประติมากรรมรูปคนแคะศิลปะทวารวดีที่พบตามโบราณสถานแถบบริเวณของภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ นครปฐม อุทอง เพชรบุรี ราชบุรีและลพบุรี จะมีรูปแบบและวิวัฒนาการแตกต่างกันไปบ้าง แต่จะมีลักษณะแบบแผนเดียวกัน คล้ายๆ ทำเป็นพิมพ์ไม่ได้แสดงชีวิตจิตใจ ไม่สวยงามหรือเหมือนกับศิลปะต้นแบบคือ ศิลปะอินเดียเลย บางแห่งมีหน้าตาแบบพื้นเมือง ซึ่งอาจเกิดจากการผสมผสาน ทางด้านวัฒนธรรม ฝีมือช่างท้องถิ่น การสร้างสรรค์งานหรือการใส่อารมณ์ของช่าง เข้าไปนั่นเอง

ประติมากรรมคนแคระ น่าจะได้รับอิทธิพลทางคติความเชื่อซึ่งแพร่หลายมาจากอินเดียและลังกา ในศาสนาพราหมณ์ประติมากรรมคนแคระจะประกอบอยู่กับรูปเทพเจ้า แต่อยู่ในฐานะต่ำกว่า ในประเทศอินเดียมีการสร้างประติมากรรมรูปคนแคระมาตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณ ส่วนใหญ่มักเป็นประติมากรรมประกอบภาพสำคัญ และพบค่อนข้างมากในสมัยอมราวดีและคุปตะ ซึ่งใช้รูปคนแคระประดับอยู่ที่ฐานของอาคาร ซึ่งอาจมีที่มาจากคนพื้นเมืองหรือกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่นำมาทำเป็นผู้ค้ำจุนดูแลศาสนสถาน

ประติมากรรมคนแคะ น่าจะได้รับอิทธิพลทางคติความเชื่อซึ่งแพร่หลายมาจากอินเดียและลังกา ในศาสนาพราหมณ์ประติมากรรมคนแคะจะประกอบอยู่กับรูปเทพเจ้า แต่อยู่ในฐานะต่ำกว่า ในประเทศอินเดียมีการสร้างประติมากรรมรูปคนแคะมาตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณ ส่วนใหญ่มักเป็นประติมากรรมประกอบภาพสำคัญ และพบค่อนข้างมากในสมัยอมราวดีและคุปตะ ซึ่งใช้รูปคนแคะประดับอยู่ที่ฐานของอาคาร ซึ่งอาจมีที่มาจากคนพื้นเมืองหรือกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่นำมาทำเป็นผู้ค้าจุนดูแลศาสนสถาน

ตัวอย่างประติมากรรมรูปคนแคะ ศิลปะทวารวดี ที่พบตามโบราณสถานต่าง ๆ เช่น

คนแคะที่พบที่เมืองนครปฐมโบราณ จังหวัดนครปฐม

มีลักษณะอ้วน ท้องใหญ่ ใบหน้ากลม ตามองต่ำ คิ้วต่อกันเป็นรูปปีกกา จมูกใหญ่ ปากหนา สวมต่างหู นุ่งแยกขาชั้นเข้า เอามือทั้งสองข้างวางบนขา มีขนาดสูงกว่าคนแคะที่เมืองโบราณศรีเทพและที่วัดนครโกษา แต่มีเครื่องประดับและเครื่องแต่งกายมากกว่า

คนแคะที่โบราณสถานทุ่งเศรษฐี จังหวัดเพชรบุรี

มีลักษณะอ้วน ท้องใหญ่ ใบหน้ากลม ตามองต่ำ คิ้วต่อกันเป็นรูปปีกกา จมูกใหญ่ ปากหนา สวมต่างหูรูปดอกไม้กลมหรือรี นุ่งแยกขาชั้นเข้า เอามือทั้งสองข้างวางบนขา แล้วเอาท่อนแขนและบ่ารองรับฐานเจดีย์

คนแคะที่เมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

มีลักษณะอ้วน เตี้ย พุงพลุ้ย ตาโปน จมูกแบนใหญ่ ริมฝีปาก
หนา เปลือยอก นุ่งผ้าใต้สะดือ สวมต่างหูรูปวงกลมขนาดใหญ่ นั่ง
ในท่าแยกขาชันเข่า ใช้บ่าและท่อนแขนรองรับฐานสถาปัตยกรรม

คนแคะที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

มีลักษณะอ้วน พุงพลุ้ย คิ้วต่อกันเป็นรูปปีกกา ตาเหลือบต่ำ
ปากแบน ยิ้มเล็กน้อย สวมเครื่องประดับต่างหูวงกลมขนาดใหญ่ นุ่งผ้า
ใต้สะดือ ใช้บ่าและท่อนแขนรองรับฐานสถาปัตยกรรม

คนแคะที่วัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี

มีลักษณะคล้ายกับคนแคะที่พบที่เมืองโบราณศรีเทพ คือเป็น
บุคคลอ้วน เตี้ย พุงพลุ้ย เครื่องประดับและเครื่องแต่งกายน้อย

เอกสารอ้างอิง

สมศักดิ์ รัตนกุล, โบราณคดีเมืองคูบัว, จัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ กรุงเทพมหานคร ศิลปากร, ๒๕๓๕.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย, กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๔๗.

ผาสุข อินทรารุท.ทวารวดี การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๔๒.

พยุ่ง วงษ์น้อย, เดชา สุดสว่าง, ลายศิลป์ดินเผาเมืองคูบัว : รายงานผลการศึกษาโครงการศึกษาประติมากรรมดินเผาทวารวดีที่เมืองคูบัว” ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี, ๒๕๔๕.

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. เมืองศรีเทพ. กรุงเทพมหานคร: ศิลปากร, ๒๕๓๘.